

MAKTAB MASLAHATCHILARI TASHKILY-BOSHQARUV FAOLIYATINING AMALDAGI HOLATI

*Kazakova Saxiba Abdurayimovna,
A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat
milliy instituti mustaqil izlanuvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18994531>*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktab maslahatchilarining ta'lim jarayonidagi roli va umumiy o'rta ta'limdan kasbiy ta'lim bosqichiga o'tishda uzluksizlikni ta'minlovchi strategik koordinator sifatidagi o'rni asoslab berilgan. Shuningdek, kasbiy yo'naltirish tizimini mehnat bozori ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish, dual ta'lim modelini qo'llab-quvvatlash hamda o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirishdagi amaliy mexanizmlari bugungi kundagi islohatlar hamda Finlandiya va Germaniya ta'lim tizimlari misolida shaxsga yo'naltirilgan maslahat va kasbiy yo'naltirish xizmatlarining samaradorligi tahlili orqali ochib berilgan.

Kalit so'zlar: maktab maslahatchisi, qobiliyat, ehtiyoj, moslashtirilgan o'quv rejasi, bo'shliqlarni vaqtida to'ldirish, kasbiy yo'naltirish, umumiy o'rta ta'lim, texnikum ta'limi, dual ta'lim modeli, ta'lim uzluksizligi, mehnat bozori integratsiyasi, inson kapitali, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish.

Современное состояние организационно-управленческой деятельности школьных консультантов

Казакова Сахиба Абдурайимовна,
Независимый исследователь Национальный
институт педагогического мастерства
им. А.Авлони

Аннотация: В данной статье обоснована роль школьных консультантов в образователь-

ном процессе и их место как стратегических координаторов, обеспечивающих преемственность при переходе от общего среднего образования к профессиональному обучению. Также раскрыты практические механизмы формирования индивидуальной траектории развития обучающихся, согласования системы профессиональной ориентации с потребностями рынка труда и поддержки дуальной модели обучения. Анализ эффективности личностно-ориентированных консультационных и профориентационных услуг представлен в контексте современных реформ, а также на примере образовательных систем Финляндии и Германии.

Ключевые слова: школьный консультант, способности, потребности, адаптированный учебный план, своевременное восполнение пробелов, профессиональная ориентация, общее среднее образование, обучение в техникумах, дуальная модель обучения, преемственность образования, интеграция с рынком труда, человеческий капитал, модернизация системы образования.

The current state of organizational and managerial activities of school counselors

Kazakova Saxiba Abdurayimovna,
Independent researcher A.Avloniy National
Institute of Pedagogical Mastery

Abstract: This article substantiates the role of

school counselors in the educational process and their position as strategic coordinators ensuring continuity in the transition from general secondary education to vocational education. It also examines the practical mechanisms for aligning the system of career guidance with labor market demands, supporting the dual education model, and shaping students' individual development trajectories. The effectiveness of student-centered counseling and career guidance services is analyzed in the context of

ongoing educational reforms, as well as through the examples of the education systems of Finland and Germany.

Keywords: school counselor, abilities, needs, individualized learning plan, timely gap intervention, career guidance, general secondary education, technical and vocational education, dual education model, educational continuity, labor market integration, human capital, modernization of the education system.

Maktab maslahatchilari ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va akademik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, pedagogik jarayonlarni muvofiqlashtirish va maktabdagi tashkiliy-boshqaruv faoliyatini samarali tashkil etishda markaziy rol o'ynaydi. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar maslahatchilar faoliyatini tizimli rivojlantirish va maktablardan tashqari ta'lim tizimini integratsiyalash maqsadida muhim islohotlarni belgilab berdi. Jumladan, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60 sonli Farmon bilan qabul qilingan "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" maktab maslahatchilarining innovatsion yondashuvlar orqali pedagogik jarayonlarni boshqarish va iqtidorli o'quvchilarni aniqlashdagi roli ustuvorligini belgilaydi. Shu bilan birga, 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmon bilan tasdiqlangan "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" maslahatchilarning individual yondashuv va o'quvchilarni qo'shimcha ta'lim dasturlariga jalb qilishdagi faoliyatini mustahkamlaydi. 2025-yil 15-maydagi PF-86-son Farmon va 8-sentabrdagi PQ-277-son qaror esa maslahatchilarning maktabdan tashqari ta'lim markazlari, xususan, "Kelajak" markazlari faoliyatini samarali boshqarish, resurslarni taqsimlash va ijtimoiy tarmoqlar orqali

o'quvchilarni rag'batlantirish bo'yicha amaliy mexanizmlarni joriy etishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 10-dekabrda "Kelajak" markazlari laoliyatini tartibga solishga qaratilgan ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 776-son qarori maslahatchilarni metodik qo'llanmalar va monitoring vositalari bilan ta'minlab, ularning tashkiliy-boshqaruv faoliyatini normativ-huquqiy jihatdan mustahkamlaydi. Ushbu hujjatlar majmuasi bugungi kunda maktab maslahatchilarining faoliyatini strategik, innovatsion va amaliy jihatdan takomillashtirishga yo'naltirilgan islohotlar tizimini shakllantirmoqda, ularning vazifalari pedagogik jarayonni boshqarish, iqtidorli bolalarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash, shuningdek, maktabdan tashqari ta'lim tizimini samarali muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Shu sababli, maktab maslahatchilarining tashkiliy-boshqaruv faoliyatidagi amaldagi holatni tadqiq etishning zarurati har doimgidan ham ortib bormoqda.

Bugungi kunda ixtisoslashtirilgan maktablarda maktab maslahatchisi lavozimi o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishida markaziy ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur lavozim pedagogik jarayonni tizimli boshqarish, o'quvchilarning qobiliyat va iqtidorini aniqlash, ularni kelajak hayot va kasb tanlash jarayonlariga tayyorlashga yo'naltirilgan.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab maslahatchilari o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlab, ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va shaxsiy xususiyatlarini aniqlash orqali kasbiy yo'nalishlarni belgilashga yordam beradi. Shu bilan birga, maslahatchilar o'quvchilarga ta'lim jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy va psixologik muammolarni aniqlash va bartaraf etish, akademik muvaffaqiyatni oshirish bo'yicha tizimli ishlarni olib boradi.

Ixtisoslashtirilgan maktablarda maslahatchilarning roli nafaqat individual maslahat berish bilan cheklanmaydi, balki ularning tashkiliy-boshqaruv faoliyati maktabning umumiy strategiyasi va o'quv jarayonini samarali tashkil etishda ham namoyon bo'ladi. Masalan, o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan loyihalar va tanlovlar, "Kelajak" markazlari kabi qo'shimcha ta'lim platformalarida ishtirok etish, shaxsiy va kasbiy rejalashtirish bo'yicha treninglar tashkil etish maslahatchilarning asosiy vazifalaridan biridir.

Shuningdek, normativ-huquqiy bazaga muvofiq maktab maslahatchilari faoliyatining samaradorligi o'quvchilarning kelajakda o'z o'rnini topishi, ixtisoslashgan kasblarga yo'naltirilishi va raqobatbardosh kompetensiyalarini shakllantirish bilan bevosita bog'liq. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, maslahatchilar tomonidan tashkil etilgan individual va guruh maslahatlari, test va diagnostika vositalari orqali o'quvchilarning qobiliyatlarini aniqlash, ularning kasb egallashdagi muvaffaqiyatini sezilarli darajada oshiradi.

Natijada, ixtisoslashtirilgan maktablarda o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularni ijtimoiy hayotga va kasbiy faoliyatga tayyorlash, shuningdek, maktabdagi pedagogik va tashkiliy jarayonlarni samarali boshqarish bo'yicha strategik faoliyat samarali tashkil etiladi.

Bugungi kungacha O'zbekistonning umumiy o'rta ta'lim maktablarida maktab masla-

hatchisi lavozimi tizimli ravishda mavjud emas edi. Natijada, o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, pedagogik jarayonlarni muvofiqlashtirish va kelajak hayotga tayyorlash masalalari ko'pincha noaniq yoki o'quvchi va o'qituvchi tashabbusiga bog'liq bo'lgan. Hozirgi vaqtda ushbu lavozimning umumiy o'rta ta'lim maktablarida joriy etilishi ta'lim tizimidagi muhim islohot sifatida baholanishi mumkin.

Avvalo, maktab maslahatchisi lavozimi o'quvchilarga individual yondashuvni ta'minlash imkonini yaratadi. Maslahatchilar o'quvchilarning qobiliyat va iqtidorini aniqlab, ularni kelajakdagi kasbiy yo'nalishlar bo'yicha yo'naltiradi, shaxsiy rivojlanish rejasini tuzishda yordam beradi va pedagogik jarayonga tizimli yondashadi. Bu esa maktabdagi o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maslahatchilar ijtimoiy va psixologik qo'llab-quvvatlashni tashkil etib, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Ikkinchidan, ushbu islohot umumiy o'rta ta'lim maktablarida tashkiliy-boshqaruv jarayonini yaxshilash imkonini beradi. Maslahatchilar maktab ichidagi loyihalarni, tanlov va qo'shimcha ta'lim dasturlarini muvofiqlashtiradi, pedagoglar bilan hamkorlikda o'quvchilarning individual rivojlanish rejasini ishlab chiqadi va monitoring tizimini joriy etadi. Bu maktabning ta'lim sifatini oshirish, resurslardan samarali foydalanish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash imkonini beradi.

Uchinchi jihat shuki, ushbu islohot O'zbekiston ta'lim tizimi uchun konseptual ahamiyatga ega. Maktab maslahatchisi lavozimi ta'lim tizimida shaxsiy va kasbiy yo'naltirish, o'quvchilarning raqobatbardosh kompetensiyalarini shakllantirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashni ko'zda tutuvchi konseptual model sifatida qaraladi. Bu esa, o'z navbatida, mamla-

katda iqtidorli va bilimli avlodni shakllantirishga, mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kasblarga tayyorlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, xorijiy tajribalar ham ushbu lavozimning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, AQSh, Kanada va Finlyandiya maktablarida maslahatchilar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, akademik muvaffaqiyat va kasbiy yo'nalishlarini aniqlash bilan shug'ullanadi. Bu mamlakatlarda maktab maslahatchilarining faoliyati o'quvchilarning akademik natijalari, kasbiy tanlovdagi muvaffaqiyati va ijtimoiy ko'nikmalarining sezilarli darajada yaxshilanishiga olib kelgan. Xususan, Finlyandiya tajribasida maslahatchilarning faol ishtiroki o'quvchilarning psixologik barqarorligini oshirish, individual rejalashtirish orqali iqtidorli bolalarni rag'batlantirish va o'quv jarayonining moslashuvchanligini ta'minlash imkonini bergan.

Bizga ma'lumki, Finlyandiya ta'lim tizimi ko'plab xalqaro reytinglarda doimiy yetakchilik qilgani bilan mashhur bo'lib, bu yutuqlarning asosiy omillaridan biri – maktab maslahatchilari faoliyatining yuqori darajada tashkil etilishi va strategik integratsiyalanganligidir. Finlyandiyada maktab maslahatchisi lavozimi (engl. school guidance counsellor yoki learning support teacher) o'quvchilarga individual, akademik, psixologik va kasbiy yo'naltirish xizmatlarini ko'rsatishdan tortib, ta'lim jarayonini tizimli boshqarishda faol rol o'ynashgacha bo'lgan keng qamrovli vazifalarni o'z zimmlariga oladi.

Finlyandiyada maktab maslahatchilarining asosiy vazifalari o'quvchilarning individual rejalashtirish va istiqbolli yo'nalishni belgilashdir. Masalan, O'quvchining 7-sinfda o'qishi davomida maslahatchi bilan bir nechta individual uchrashuvlar o'tkaziladi. Maslahatchi o'quvchining qiziqishlari, ta'limdagi kuchli tomonlari va kelajakdagi orzularini aniqlash uchun strukturalangan suhbatlar olib boradi. Natijada, o'quvchi qobiliyatlari asosida 9-sinfda

biologiya va informatika yo'nalishiga yo'naltiriladi. Shuningdek, o'quvchining "Shaxsiy yo'l xaritasi" tuziladi. Bu xaritada kasb tanlash, ijtimoiy maqsadlar va zarur ko'nikmalar belgilanadi. Ota-onalar ham jarayonga jalb qilinadi, ularning maslahatchi bilan onlayn yoki shaxsan muzokaralari tashkil etiladi.

Bu yondashuv Finlyandiya ta'limining "individual kompetensiyalarni rivojlantirish" kontsepsiyasiga to'g'ri keladi va o'quvchining motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Yana bir muhim jihati shundaki, maslahatchilar akademik qo'llab-quvvatlash va diagnostika ishlari bilan ham shug'ullanadi. Maslahatchilar o'quvchilarning o'quv yutuqlarini nazorat qiladi, kuchli va zaif tomonlarini tahlil qiladi va o'quv rejalarini shunga mos ravishda yangilaydi. Maslan, 10-sinf o'quvchisi matematika va chet tilida past natijalar qayd etgan. Maslahatchi o'quvchilarning muntazam test natijalari, darsdan tashqari o'rganish odatlari va o'qituvchilarning baholari asosida shaxsiy qo'llab-quvvatlash paketini tuzdi. Bunda:

O'quvchining qobiliyatlari asosida moslashtirilgan dars rejasi tuziladi, haftada 2 marta repetitorlik sessiyalari amalga oshiriladi, motivatsiya bo'yicha murabbiy bilan uchrashuvlar tashkil etilib, 3 oy ichida o'quvchi natijalari sezilarli darajada oshiriladi.

Bu amaliyot maktab maslahatchilarining diagnostika va o'quvchining shaxsiy ehtiyojlari, qobiliyatlari va qiyinchiliklarini hisobga olgan holda ta'lim, psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni ta'minlash xizmatlarini samarali amalga oshirishga xizmat qiladi.

Finlyandiyada maslahatchilar o'quvchilarning ruhiy holatini ham alohida e'tibor qaratadi. Bu stressni kamaytirish, o'zini tutish strategiyalari va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Maslana, boshqa mamlakatdan ko'chib kelgan o'quvchilar uchun maxsus dasturlar joriy etilgan:

1. Haftalik “peer support circles” – tengdoshlardan qo‘llab-quvvatlash guruhi

2. Maslahatchi rahbarligida ijtimoiy ko‘nikmalar bo‘yicha treninglar

3. Ota-onalar uchun psixologik seminarlar.

Natijada, migratsiya fonidagi bolalarning moslashuvi va o‘quv jarayonidagi ishtiroki sezilarli darajada yaxshilangan.

Shu bilan birga maslahatchilar, ota-ona va jamoatchilik bilan hamkorlik ishlari bilan ham shug‘ullanadi. Bu jarayonda ota-onalar bilan muntazam aloqada bo‘lib, qaror qabul qilish jarayonlarini, o‘quv rejalarini va yo‘nalishlarni birgalikda muhokama qiladi. Bu esa maktab va oilalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni mustahkamlaydi.

Finlyandiya tajribasining muhim ahamiyati shundaki, ta‘lim strategiyasi maslahatchilarni umumiy o‘quv jarayonining ajralmas qismi sifatida ko‘radi hamda bu lavozim mustaqil faoliyat yuritadi, lekin pedagogik kengash va direktor bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi.

Maslahatchilar doimiy professional o‘shish uchun maxsus sertifikatlash, psixologiya va kariyeraga yo‘naltirish bo‘yicha qo‘shimcha kurslar, tarmoq uchrashuvlarida tajriba almashish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu ularni doim yangilanib turadigan, ilmiy asoslangan amaliyotga moslashtiradi.

Har bir o‘quvchi uchun individual ma‘lumotlar bazasi (yutuqlar, qiziqishlar, test natijalari) tuziladi va bu ma‘lumotlar asosida qarorlar qabul qilinadi. Natijada:

moslashtirilgan ta‘lim rejasi,

muammoni o‘z vaqtida bartaraf etish

natijalar tahlili orqali dasturlarni optimalashtirish kabi jarayonlar samarali tashkil etilishiga erishiladi.

O‘zbekiston maktablarida maslahatchilar o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini aniqlash va yo‘naltirish orqali umumta‘lim jarayonini yanada samarali qilish imkoniyati kengayadi. Bu imkoniyatlarga erishish uchun maktab maslahatchilari uchun qo‘llab-quvvat-

lash dasturlarini ishlab chiqish zarur. Bu lavozim bolalar ruhiy holati, stress va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qilib, pedagog-ijtimoiy muammolarni kamaytiradi.

Finlyandiya tajriba shuni ko‘rsatadiki, maktab maslahatchilari ota-onalar bilan uzluksiz aloqani ta‘minlab, o‘quvchilarning yo‘l xaritalarini birgalikda ishlab chiqish samaradorligini oshiradi.

Demak, Finlyandiya tajribasi maktab maslahatchisi lavozimining ta‘lim tizimida strategik va amaliy jihatdan ahamiyatini yana bir bor tasdiqlamoqda. U o‘quvchilarning individual yondashuvga asoslangan rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, psixologik barqarorlikni ta‘minlash, ota-ona va maktab hamkorligini rivojlantirish, shuningdek, ta‘lim jarayonini ma‘lumotga asoslangan boshqarish orqali yanada samarali qiladi. Ushbu tajriba O‘zbekiston ta‘lim tizimida umumiy o‘rta maktablarida maktab maslahatchilari lavozimi joriy etilishining konseptual ahamiyatini kuchaytiradi va zamonaviy pedagogik hamda psixologik yondashuvlarni tatbiq etishda o‘ziga xos model sifatida xizmat qiladi.

Natijada, umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida maktab maslahatchisi lavozimining joriy etilishi o‘quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, pedagogik va tashkiliy jarayonlarni samarali boshqarish, ta‘lim sifatini oshirish hamda jamiyatda iqtidorli va bilimli avlodni shakllantirish kabi imkoniyatlarni yaratadi. Bu islohotlar O‘zbekiston ta‘lim tizimining modernizatsiyasi va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Oxirgi yillarda mamlakatimizda texnik va kasb-hunar ta‘limi tizimini tubdan isloh etish bo‘yicha keng qamrovli harakatlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Prezident farmonlari va hukumat qarorlarida texnikumlar va kasb ta‘limi institutlari faoliyatini modernizatsiya

qilish, boshqaruv samaradorligini oshirish hamda ularda tayyorlanayotgan kadrlarni mehnat bozoriga moslashtirish bo'yicha strategik yo'nalishlar belgilab olindi. Hozirgi vaqtda texnikumlar tasdiqlangan ro'yxatga muvofiq faoliyat ko'rsatmoqda va ular innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda ishlab chiqarish korxonalari bilan chuqur hamkorlikni yo'lga qo'yish imkoniyatiga ega bo'ldi. Masalan, fanlarni integratsiyalash, qo'shma ta'lim dasturlarini joriy etish va amaliyotchilikni kengaytirish kabi chora-tadbirlar shular jumlasidandir.

Ushbu islohatlar sharoitida texnikumlar tizimini takomillashtirishning mazmuni yangicha strategik maqsadni aks ettiradi: kelajakdagi mehnat bozorining talablariga mos kadrlar tayyorlash, innovatsion texnologiyalar va fundamental bilimlar bilan bir qatorda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatini kengaytiradi. Shu bilan birga, 2025–2026 yillarda texnikumlar modernizatsiyasi doirasida dual ta'lim modeli – ya'ni nazariy bilimlarni o'rganish bilan bir vaqtda korxonalarda amaliyot o'tash joriy etilmoqda. Bu model O'zbekistonning Germaniya bilan hamkorlik orqali amalga oshirilayotgan TexVET-II loyihasi orqali kengaytirilmoqda: unda Germaniya tajribasi asosida texnikum o'quvchilari nazariy tayyorgarlikni texnikumlarda olayotgan chog'ida shirkatlar va korxonalarda amaliy ish tajribasini ham mustahkamlashadi.

Bu yondashuv Germaniyada asosan “dual vocational education and training (VET)” modeli sifatida tanilgan bo'lib, u o'quvchilarning iqtisodiyot ehtiyojlariga mos ravishda tayyorlanishini ta'minlaydi. Germaniyada boshlang'ich kasb-hunar ta'limi tizimi asosiy universitet yo'nalishlaridan farqli o'laroq ikki asosiy komponentga bo'linadi: maktabda nazariy bilimlar va u bilan bog'liq ishlab chiqarish sharoitida amaliyot o'tash. Bu model ta'lim jarayonini bozorga moslashtiradi, chunki talabalar dars paytida o'rgangan nazariy bilimlarini real ish-

lab chiqarish jarayonida sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladilar. Bu tizim xodimlarning malakasini oshiradi hamda bitiruvchilarning ishga joylashish darajasini ancha yuqoriga ko'taradi. Germaniyada ko'plab korxonalar, jumladan kichik va o'rta kompaniyalar, “Ausbildung” deb nomlangan dastur orqali yoshlarni tayyorlashga jalb qilinadi, bu esa ularni malakali ishchi kuchiga aylantiradi va samarali ish bozorini shakllantiradi.

O'zbekiston sharoitida Germaniya modeli asosida joriy etilayotgan dual ta'lim yondashuvi texnikumlar bitiruvchilarini bozorga mos, iqtidorli va malakali mutaxassislariga aylantirishga yordam beradi. Bu, bir tomondan, texnikumlar o'quv dasturlarini real ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan uzviy bog'lashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, o'quvchilarni mustaqil fikrlash, innovatsion yechimlar topish va yangi texnologiyalar bilan ishlashga tayyorlab qo'yadi. Shu tariqa, texnikumlar bitiruvchilari nafaqat o'z sohasidagi an'anaviy ishlarni amalga oshira oladi, balki zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlarida samarali faoliyat ko'rsatadi.

Bunday islohotlar O'zbekistonning iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kadrlar tayyorlash tizimining mehnat bozorining talablariga moslashuvi, yoshlarning ijtimoiy va iqtisodiy faolligini oshiradi va ularni zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida muvaffaqiyatga yetaklaydi.

Ta'lim tizimini uzluksiz va vertikal integratsiyalashgan model asosida rivojlantirish zamonaviy islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Umumiy o'rta ta'lim bosqichida shakllangan bilim, ko'nikma va kompetensiyalar texnikum va kasbiy ta'lim tizimida chuqurlashtiriladi hamda amaliyot bilan boyitiladi. Shu nuqtai nazardan, maktab maslahatchilari umumiy o'rta ta'lim maktablari va texnikumlar o'rtasida institutsional ko'priq vazifasini bajaruvchi strategik subyekt sifatida maydonga chiqmoqda.

Avvalgi tahlillarda ko'rsatib o'tilganidek, o'quvchining individual rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan mexanizmlarning mantiqiy davomi – o'quvchini o'z qobiliyatlari va mehnat bozori talablari bilan uyg'unlashtirgan holda keyingi ta'lim bosqichiga yo'naltirishdir. Bu jarayonda maktab maslahatchilarining roli tizimli ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, maktab maslahatchisi o'quvchining qiziqishlari, akademik natijalari va ijtimoiy kompetensiyalarini diagnostika qiladi va individual rivojlanish xaritasini shakllantiradi hamda texnikumlar taklif etayotgan yo'nalishlar bilan moslikni tahlil qiladi. Natijada, umumiy o'rta ta'lim bosqichidan texnikumga o'tish jarayoni tasodifiy emas, balki ilmiy asoslangan kasbiy yo'naltirish asosida amalga oshiriladi.

Bu model Germaniyadagi dual ta'lim tizimi bilan mantiqan uyg'unlashadi. Germaniyada maktab bosqichidayoq o'quvchilar kasb tanlash jarayoniga tizimli ravishda tayyorlanadi va keyinchalik texnik kollejlarda hamda ishlab chiqarish korxonalari bilan bog'lanadi. Bu O'zbekistonda ham texnikumlar faoliyatini modernizatsiya qilish islohotlari maktab maslahatchilarining faol integratsiyasini talab etadi.

Maktab bosqichida shakllangan o'quvchining individual xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlarini rivojlanish modeli texnikumda yanada chuqurlashtiriladi hamda maslahatchi bu jarayonda quyidagi vazifalarni bajaradi:

- o'quvchining individual portfoliolarini texnikumga taqdim etish;

- qobiliyat va kompetensiyalar xaritasini kasbiy yo'nalish bilan moslashtirish;

- zaif fanlar bo'yicha o'z vaqtida tuzatishlarni amalga oshirib, texnikumga tayyorgarlikni mustahkamlash.

Masalan, agar o'quvchi mexatronika yoki axborot texnologiyalari yo'nalishiga qiziqsa, maslahatchi maktab bosqichidayoq matematika va fizika fanlari bo'yicha moslashtirilgan qo'l-

lab-quvvatlash rejasini ishlab chiqadi. Bu esa texnikumda muvaffaqiyatli o'qish ehtimolini oshiradi.

Texnikumlarda joriy etilayotgan dual ta'lim modeli ishlab chiqarish va ta'limning uyg'unlashuvini ta'minlaydi. Maktab maslahatchisi esa ushbu tizimga kirishning boshlang'ich nuqtasini tashkil etadi. Bu jarayonda u quyidagi vazifalarni bajaradi:

- o'quvchilarni real sektor ehtiyojlari bilan tanishtirish;

- kasblar yarmarkalari va korxonalarga tashriflarni tashkil etish;

- texnikum va ish beruvchilar bilan hamkorlik platformalarini yaratish.

Germaniya tajribasida maktab bosqichidan boshlab o'quvchilar "Ausbildung" tizimi orqali korxonalar bilan aloqaga kirishadi. Natijada bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish darajasi yuqori bo'ladi. O'zbekistonda ham maktab maslahatchilari texnikumlar va ishlab chiqarish subyektlari o'rtasidagi kommunikatsion vositachi sifatida faoliyat yuritadi.

Maktab maslahatchilarining texnikumlar bilan hamkorligi quyidagi ijtimoiy natijalarni beradi:

- yoshlar orasida kasbiy ong va mas'uliyatning shakllanishi;

- noto'g'ri kasb tanlash oqibatlarining kamayishi;

- o'qishni tashlab ketish ko'rsatkichlarining pasayishi;

- ijtimoiy-iqtisodiy faollikning ortishi.

Bu jarayon mamlakat miqyosida inson kapitalining sifat jihatdan o'sishiga xizmat qiladi.

Ilmiy jihatdan qaraganda, maktab maslahatchilari quyidagi uch bosqichli integrativ model asosida faoliyat yuritishi maqsadga muvofiq:

1. Diagnostika bosqichi – qobiliyat va ehtiyojlarni aniqlash.

2. Yo'naltirish bosqichi – individual rivojlanish xaritasini texnikum yo'nalishlari bilan moslashtirish.

3. Monitoring bosqichi – texnikumga o'tishdan keyingi muvaffaqiyatni kuzatish va teskari aloqa tizimini yaratish.

Bu model umumiy o'rta ta'lim va kasbiy ta'lim o'rtasida uzviy va uzluksiz aloqani ta'minlaydi.

Bir so'z bilan aytganda maktab maslahatchilari umumiy o'rta ta'lim maktablari va texnikumlar o'rtasida nafaqat maslahat beruvchi, balki strategik integrator sifatida faoliyat yuritadi. Ularning qobiliyat va ehtiyojlarni aniqlash xizmatlari, vaqtda bo'shliqlarni to'ldirish va moshlashtirilgan rivojlanish rejasi texnikumlarda joriy etilayotgan dual ta'lim modeli bilan uyg'unlashganda, ta'lim tizimining uzluksizligi va samaradorligi ta'minlanadi.

Shu tariqa, maktab maslahatchilari:

kasbiy yo'naltirishni tizimlashtiradi;

mehnat bozoriga mos kadrlar tayyorlashni boshlang'ich bosqichdan yo'lga qo'yadi;

mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, umumiy o'rta ta'lim maktablari va texnikumlar faoliyatini modernizatsiya qilish jarayonida maktab maslahatchilari institutsional jihatdan yangi, strategik ahamiyat kasb etuvchi subyekt sifatida shakllanmoqda. So'nggi yillardagi ta'lim sohasidagi islohotlar uzluksiz ta'lim tizimini vertikal integratsiya qilish, mehnat bozori talablariga mos kadrlar tayyorlash hamda inson kapitalining sifatini oshirishni bosh maqsad qilib belgilagan. Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirishda qobiliyat va ehtiyojlarni aniqlash xizmatlari, moslashtirilgan o'quv rejalari va vaqtda bo'shliqlarni to'ldirish mexanizmlari muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Ilmiy-metodologik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, maktab maslahatchilari faoliyati uch asosiy yo'nalishda tizimli ahamiyat kasb etadi:

birinchidan, o'quvchilarning individual

qobiliyat va ehtiyojlarini aniqlash hamda shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash;

ikkinchidan, umumiy o'rta ta'limdan texnikum bosqichiga o'tishda uzluksizlik va moslikni ta'minlash;

uchinchidan, ta'lim jarayonini real iqtisodiy ehtiyojlar bilan integratsiyalash. Ayniqsa, texnikumlarda joriy etilayotgan dual ta'lim modeli bilan hamkorlikda olib borilayotgan kasbiy yo'naltirish ishlari o'quvchilarning ongli kasb tanlashi, amaliy ko'nikmalarni erta shakllantirishi va mehnat bozoriga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Xalqaro tajribalar, xususan, Finlandiya va Germaniya ta'lim tizimlari misolida ko'rish mumkinki, shaxsga yo'naltirilgan maslahat va kasbiy yo'naltirish xizmatlari ta'lim sifatining oshishi, yoshlar bandligining barqarorlashuvi va iqtisodiy raqobatbardoshlikning kuchayishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Finlandiya tajribasida individual rivojlanish xaritalari va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimi o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatini ta'minlasa, Germaniya modelida "maktab – kasbiy ta'lim – ishlab chiqarish zanjiri"ning uzviyligi yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni kafolatlaydi. Ushbu tajribalar O'zbekiston sharoitida ham maktab maslahatchilari faoliyatini tizimlashtirish va ularni ta'lim boshqaruvi mexanizmlariga integratsiyalash zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Shunday qilib, maktab maslahatchilarining umumiy o'rta ta'lim maktablari va texnikumlar o'rtasidagi hamkorlikdagi roli nafaqat maslahat berish bilan cheklanmaydi, balki ta'lim tizimining strategik barqarorligini ta'minlovchi koordinatsion institut sifatida namoyon bo'ladi. Ular orqali ta'lim jarayoni individuallashtiriladi, kasbiy yo'naltirish tizimlashtiriladi va mehnat bozori bilan uzviy bog'lanadi. Natijada, inson kapitalining sifat jihatdan o'sishi, yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligining ortishi hamda mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyoti uchun mustahkam poydevor yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni, – T.: 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni, – T.: 2019.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 15-maydagi "Prezident iqtidorli farzandlari" tashabbusini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-86-son Farmoni, – T.: 2025.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 8-sentabrdagi "Maktabdan tashqari ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-277-son qarori, – T.: 2025.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kasbiy ta'lim tizimida islohotlarni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2025-yil 23-oktabrdagi PQ-316-son qarori. – T.: 2025.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 10-dekabrdagi "Kelajak" markazlari laoliyatini tartibga solishga qaratilgan ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 776-son qarori, – T.: 2025.
7. Armstrong, M. (2014). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. London: Kogan Page.
8. Baxramov A., Itolmazova G., Tursunboyev O. Rahbar va pedagoglarni kasbiy rivojlantirish (CPD). Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 112 b.
9. Bush, T. (2011). *Theories of Educational Leadership and Management*. London: Sage.
10. Eshqobilov S., Normatov S., Badalova M. Boshqaruvda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt (AI). Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 112 b.
11. Fullan, M. (2014). *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. San Francisco: Jossey-Bass.
12. Ibragimov A., Xurramov I., Xudoyberdiyev E., Itolmazova G., Rejapova D., Xolmirzayev F., Mexmonov I., Sodiqov R., Ostonova X. O'quv-tarbiya jarayonini boshqarish. Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 192 b.
13. Ismailov A., Badalova M., Ergasheva M., Eshqobilov S., Muxammadiyeva D., Normatov S., Rahmonova G., Saidqulov S., Tursinboyev O., Xalilov T., Xidirova M., Xudoyberdiyev E. Ta'limda liderlik va o'zgarishlarni boshqarish. Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 320 b.
14. Karimova E., Usmonova A., Djumaniyazova M. Jamoatchilik va ota-onalar bilan hamkorlik. Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 112 b.
15. OECD. (2019). *School Leadership for Learning: Insights from TALIS 2018*. Paris: OECD Publishing.
16. Radjabov S., Ibragimov A., Raxmonov Z. Moliyaviy munosabatlarni boshqarish. Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 160 b.
17. Shlyayxer A. Jahon miqyosidagi ta'lim. XXI asr maktab tizimini qanday barpo etmoq kerak? / so'z boshi Sh.Shermatov, H.Umarova; Umumiy tahrir D.Norboyeva; tarjimonlar: R.Axmatova, D.Norboyeva. – Toshkent: "Zamin Nashr" nashriyoti, 2022 – 344 bet.
18. Umarova H., Ismailov A., Xudoyberdiyev E. Ta'lim menejmenti. Toshkent. "G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi", 2025. – 256 b.
19. Yo'ldoshev, N.K. Menejment: darslik / N.K. Yo'ldoshev, G.E. Zaxidov. – Toshkent: – "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2018. – 392 bet.
20. Zayavitdinova N.M. Menejment: o'quv qo'llanma / N.M. Zayavitdinova, D.M. Artikova, S.Sh. Xodjiyeva, – Toshkent: "Turon Nashriyot", 2021. – 160 bet.